

lærara- og studentaskúlum, eingin sangur á Tinghúsvellinum, einki at vísa forsetum og öðrum tignargestum, eingi orð at tríva í veitslu- og hátíðarlötur. Lærarar, prestar, skúlastjórar, forleggjarar - almennir sum privatir - eru partar av tí yvirtromi, sum er hildin uppi av høvundum og listafólki.

Hetta førir okkum til tann triðja tættin - nevniliga tað, at bókmentir og list - um nøkur dygd er í teimum - altíð peika langt út um sína tíð. Tað, sum liggur eftir okkara bestu listafólk, fer eisini um 2-300 ár at vera virkið í okkara landi (um smáum tjóðum verður lív lagað), eitt íkast í okkara vinnu, ein flógv í okkara mentan, ein tættur í okkara samleika. Teirra glóð fer framhaldandi at festa í sálir og kveikja virkir. Longu áðrenn hesi fólk høvdu rundað hálva öld, høvdu tey skapt virði, sum ikki kunnu metast í krónum og oyrum. Mentanarlaga og búskaparlaga.

Tvíföld serstöða

Samanumtikið kunnu vit siga, at listin hevur eina tvífalda serstöðu. Samstundis sum hennara virði er óavmarkað av tíð, eru hennara møguleikar at fóta sær handaliga sum heild skerdir, serstakliga í smáum marknaðum. Í hesum er listin øðrvísi enn øll onnur framleiðsla. Hetta var grundin til, at kongar og ríkmenn fyrr stuðlaðu listina. Eftir at feudalskipanin hvarv, tók staturin hesa uppgávu upp á seg.

Eitt herðaklapp

Tað kann vera gagnligt at hava hetta perspektiv í huga, tá ein hyggur at tí byrjan til ein mentanarpolitikk, sum ráðharrin í mentamáli um nú er farin undir. Allarfyrst skal ráðharrin hava eitt herðaklapp. Tí hetta er mærl vitandi fyrstu ferð ein landsstýrismaður av álvara hevur tikið mentanarpolitisk viðurskiftir upp. Ein skipan við ársstyrkum er eitt framstig, sum listafólk leingi hava ynskt og bíðað eftir. Hon kann koma at vera til stórt gagn fyri okkara bókmentir, myndlist og tónlist.

Tann vakni eygleiðarin ansar her samstundis eftir einum vansa. Tann nýggja skipanin verður skapt á tann hátt, at ein røftest, gagnlig skipan verður avtikin. Framstigið er tvínað saman við einum afturstigi.

Øvugt raðfylgja

Eins hugsað borgari kann ikki annað enn undrast á framferðina í hesum máli. Høvdur ráðharrin í mentamáli raðført seg við tað listaliga umhvørvið og tey listaligu fakfelögin, sum í mong ár hava hugsað um og viðgjørt hesar spurningar?

Hetta tykist ikki at vera hent. Og tað má vekja undran. Vit hava øll havt eina

kenslu av, at eftir at vit finga eina nýggja landstýrisskipan, skuldi byrjað av nýggjum. Vit høvdu øll fingið ein moralskan hvøkk og skuldu her eftir gera okkum meira ómak enn fyrr. Øll mál skuldu fyrirreikast væl og virðiliga, við fyriliti og virðing fyri nærumhvørvinum, í hesum føri tí mentanarlaga. Ráðharrin hevur - skilagott - víst á, at eitt orðaskifti var neyðugt, áðrenn farið varð til verka. Hvi er so farið til verka, áðrenn orðaskiftið hevur verið?

Haldakoppurin

Áðrenn nomið verður við spurningin um sœmdargávan, fari eg at koma við einum persónligum hjartasuffi. Nøvn eru ikki nevnd í hesi grein. Eingin nevndur, eingin gloymdur. Kanska kann tó pláss vera fyri einum undantaki. Skaldið og tónasmiðurin Regin Dahl er helst gávuríkasta listafólk í Føroyum í 20. øld. Hann kann - uttan at samanberingin skal takast ov bókstavigla - verða nevndur undir liðini á yrkjum sum Rainer Maria Rilke og W.B. Yeats.

Men Regin er meira fjølbroyttur. Skald, sangari, tónasmiður. Skyldur við Bellman og Wolf Biermann, sum hann líkast í tí at hansara ómetaliga vøkru lög ofta - kontrapunktiskt - andøva ímóti tekstunum. Hansara list hevur eitt menniskjansligt og religiøst innihald, sum helst fer at vera okkara ált í tí komandi villingar-somu 21. øld. Triggjar ferðir hevur hann fylt Norðurland-ahúsið við sínum lögum og tekstum. Har fleyt yvir, og tey 2-300 fólkini fóru heim við fullari skál. Litilátin sum hann er yrkti hann ein-aførð:

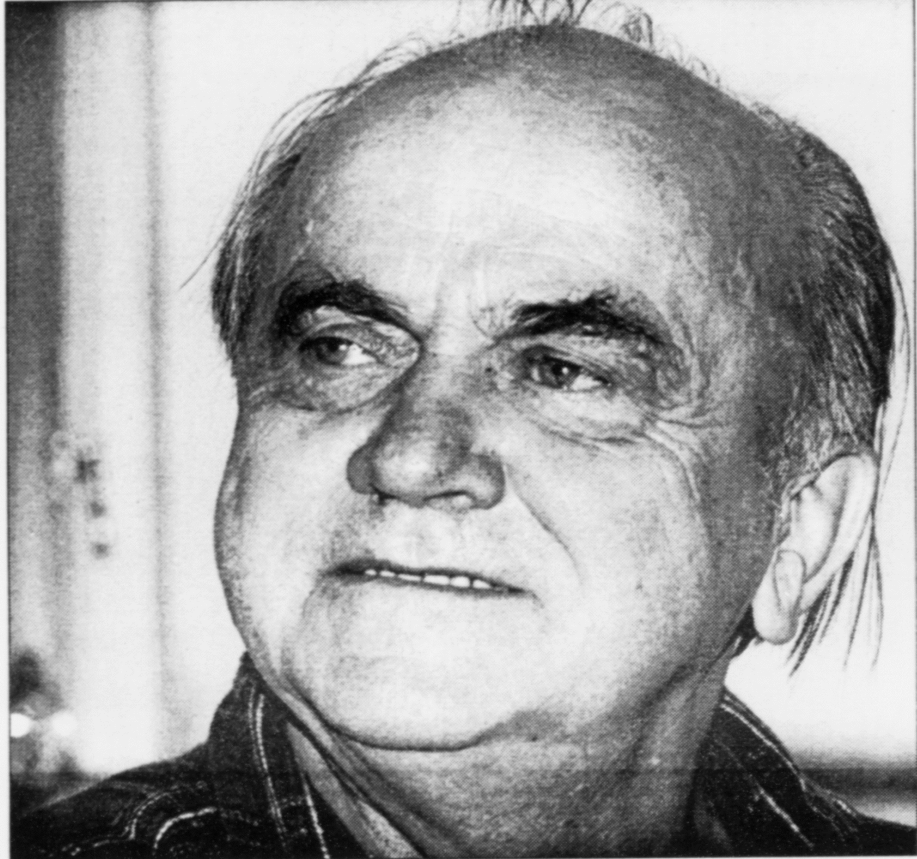
Her ganga kallmenn,
stórsleggjan dynur,
neistafok
úr náttaralva.

Lat meg vera ein haldakopp bara,
at onkur smágenta óstúrin
fær leskað seg úr mær,
nývaknað miðsumarmorgnar.

Men far ikki skeivur. Hesin listamaður er líkur fjarum stjörnum í tí, at hansara ljós ikki rættiliga er komið til okkara enn:

Hvar manti tú hølást, armingin, nú,
í díkisskógum, fjallahellum,
ímeðan eldur og eiturbland
rigna oman av himni?

Ongantið hava hesi orðini tónað innantanna, uttan at ein kendi skjálva niður eftir bakinum. Og lat tað vera sagt akkurát, sum tað fólíst. At hesin listamaður í januar í ár, tætt við tey áttati og

heilsubrekaður, varð strikaður av figgjarlógini, er einki minni enn hjartaskerandi.

Sœmdargávan

Lat okkum til seinast venda aftur til sœmdargávan. Tey listafólk, sum hava fingið

Føroyum eru - móttvegis lærarum, tinglimum, prestum, lögfrøðingum osfr. - í tí stóðu, at tey ongantið lønarliga hava nákað fast at halda um - hóast tey, sum nevnt, eru vinnuliga virkin og búskaparlaga skipandi í ólukkumát. Eg kann skoyta uppí her, at tann regluliga samsýningin til ein rithøvund kanska er 20.000 krónur árliga.

Hesi fólk hava brúk fyri hvørtjum ikasti, tey kunnu fáa. Sœmdargáva, bókasavnsgeild osfr. - allir hesir snøklar - eru teirra grundarlag. Mong gávurík listafólk hjálpast við so lítið, at sœmdarpeningurin svarar til kanska ein triðing av teirra ársløn. Hóast - sum rímligt er - ikki øll listafólk standa á hesum lista, hevur listameimurin sum heild gagn av honum - av teirri einfaldu grund, at trýstið á aðrar grunnar er minni, so leingi tað lagrar úr hesi lækju.

Eitt uppskot

Ráðharrin í mentamáli skal hava takk fyri, at hann hevur tikið hesi viðurskiftir upp. Hann hevur uppihorið at fáa eitt umhugsað aftursvar. Hann hevur einki gagn av treytaleysari undirtøku - men heldur konstruktivari viðgerð - annars hevði hann ikki havt biðið um eitt orðaskifti. Eg fari her stutt at vísa á, hvussu hetta mál - um viljin er til staðar - kundi verið loyst. Talan er um eitt leysligt uppkast, sum kundi

verið íkast til eina heildarloysn:

1. Játanin til Mentanargrunn Føroya Løgtings verður hækkað, so hon kemur upp á sít gamla stóði. Meirupphæddin verður brúkt til ársstyrkir.
2. Sœmdargávan verður varðveitt.
3. Onkursvegna verður skipað soleiðis fyri, at umsóknir verða dygdarmettar, av uttanveltaðum fólk við fakligum fyrirtreytum. Kanska eigur eisini at bera til av og á at endurskoða listan yvir tey, sum fáa sœmdarpening, um tað tykist neyðugt.
4. Høvuðssjónarmiðið eigur at vera, at tað ræður um at byggja aftrat tí sum er. At fremja nýhugsan uttan at beina fyri skipanum, sum hava víst seg at vera gagnligar.

Tíðin eggjar til økt medvit

Alt talar fyri, at tað er rætt at fremja eitt slíkt stig nú. Bæði tann økta vælferðin og tann vaksandi listaligi kreativiteturin - innan fyrirtønlík, myndlist, sjónleik og bókmentir - í okkara merkiliga mótsagnarika samfelag eggja til størri mentanarpolitiskt medvit og stórsinni. Skerjingin fyrst í 90'árunum var úrslit av eini kreppustøðu. Henda støða

- Skaldið og tónasmiðurin Regin Dahl er helst gávuríkasta listafólk í Føroyum í 20. øld. Hann kann - uttan at samanberingin skal takast ov bókstavigla - verða nevndur undir liðini á yrkjum sum Rainer Maria Rilke og W.B. Yeats, skrivar Hanus Andreassen m. a. í greinini, har hann annars ikki nevnr nøvn - tí sum hann sigur: »Eingin nevndur - eingin gloymdur...«

er nú so mikið linkað, at vit eiga at hava ráð til nýhugsan.

Onkur hevur nevnt, at listafólk eiga at sleppa undan skatti. Persónliga taki eg ikki undir við hesum sjónarmiði. Tað kann kanska vera rætt í summum førum at seta í verk skattalætta fyri ávísar samfelagsbólkar. Men høvuðssjónarmiðið má vera, at allir borgarar gjalda skatt.

Hinvegin er tað tinginum til heiðurs at varðveita eina upphædd til listafólk, sum - samstundis sum hon ger stórt gagn - hóast alt ikki er størri enn tann árliga